Nr 1635

av herr Olof Johansson i Stockholm m. fl.
om åtgärder för att motverka företagsfusioner.

"Makten och ägandet i det svenska näringslivet förskjutas mot toppen – maktkoncentrationen ökar", heter det i inledningen till en nyligen publicerad undersökning - utförd av Veckans Affärer. "25 maktgrupper äger en helt dominerande del av näringslivet. De 25 grupperna har ökat sin sysselsättning mycket kraftigt i Sverige och framför allt i utlandet. De omsatte 1973 ca 200 miljarder, mer än hälften av omsättningen i samtliga svenska företag", heter det fortsättningsvis.

Främjad maktkoncentration

Det ligger ingenting anmärkningsvärt i undersökningens konstateranden. De är bara en ytterligare bekräftelse på att koncentrationsutvecklingen har fortsatt i snabb takt under den tioårsperiod som gått sedan koncentrationsutredningen samlade in sitt material. Det anmärkningsvärda är i stället att så litet konkret gjorts från samhällets sida för att få kontroll över utvecklingen. Mot den redovisade bakgrunden är det ännu mer oförklarligt - även om man eftersträvar en tilltagande maktkoncentration och sammanslagning av företag – att detta stimuleras av samhället med skattebefrielse som medel. Det mest uppmärksammade fallet är givetvis samgåendet mellan Skandinaviska Banken och Stockholms Enskilda Bank till SE-banken. Men också i "mindre skala" stimuleras koncentrationsutvecklingen, exempelvis när Plåtmanufaktur köper Sellbergs. Många är fallen under årens lopp, då storföretag köpt upp små och framgångsrika företag, som mycket väl klarat sig på egen band, även om kapitalanskaffning och generationsskiftesproblemen varit allvarliga i åtskilliga familjeföretag. Tyvärr har samhället genom passivitet när det gällt att skapa förutsättningar för de mindre företagen ytterligare förstärkt koncentrationsprocessen. Ännu en effekt av koncentrationsutvecklingen kan registreras i det faktum att staten också eftersträvat koncentration i sin egen ekonomiska verksamhet mer eller mindre uttalat för att balansera maktkoncentrationen inom den privata sektorn. Ett exempel på denna "följsamhet" är sammanslagningen av Postbanken och Kreditbanken till PK-banken.

Koncentrationsutredningen tillsattes 1961 och har under 1960-talet lämnat fem olika betänkanden som belyser koncentrationsutvecklingen i Sverige fram till för ungefär tio år sedan. Av olika skäl kommer utredningen inte att kunna avsluta sitt arbete med det tidigare aviserade huvudbetänkande som skulle sammanfatta de huvudsakliga resultaten av

tidigare undersökningar och diskutera vissa centrala frågeställningar. Utredningen kommer att avsluta arbetet under 1975 med ett betänkande om konsekvenserna för svensk ekonomi och ekonomisk politik av de internationella företagens växande betydelse.

Företagandets internationalisering

Tillsammans med den s. k. Eckerbergska utredningen om utländska övertaganden av svenska företag (Ju 1973:17) och i viss mån utredningen om översyn av konkurrensbegränsningslagen (H 1974:05) kan koncentrationsutredningens aviserade betänkande om multinationella företag bli ett viktigt bidrag till det svenska agerandet inte minst på det internationella planet, där det för närvarande pågår en omfattande verksamhet för att komma fram till olika typer av överenskommelser mellan länderna angående de internationellt verksamma företagen. Det är väsentligt i det sammanhanget att Sverige inte avstår från aktivitet på hemmaplan i avvaktan på internationella lösningar. Sådana "lösningar" kommer med stor sannolikhet inte att uppnås på grund av de direkt motstridande intressen som finns mellan rika och fattiga länder. Dessa motsättningar kommer att märkas i FN när man skall utarbeta bl. a. en uppförandekod för de multinationella företagen. Även om arbetet inletts under enighet, är meningarna delade om hur tvingande reglerna skall bli. Sverige kommer att bli representerat i den kommission som utsetts att arbeta vidare med MNF-frågorna. På samma sätt pågår det inom OECD ett omfattande arbete med MNF. I denna homogenare församling behandlas enligt uppgift såväl "problem med MNF" som "MNF:s problem med staterna". OECD:s arbete har i första hand koncentrerats till MNF:s inverkan på skatteområdet, kapitalrörelserna och konkurrensförhållandena. Även inom andra internationella organisationer pågår arbete inom olika delar av MNF-problematiken, t. ex. inom ILO, UNCTAD och Nordiska rådet.

Nordiskt samarbete

Det måste vara en angelägen uppgift att Sverige medverkar till ett så långt möjligt gemensamt nordiskt uppträdande, så att man kan dra upp riktlinjer för ett gemensamt agerande angående exempelvis en uppförandekod i de internationella organisationer som hanterar dessa frågor. Oklart är det naturligtvis i det sammanhanget, om Danmark kommer att följa EG-staterna i sina ställningstaganden eller är berett samarbeta med övriga nordiska länder.

Skattefrågorna olösta

Under hösten har publicerats rapporter från SCB som tydligt visar vilken dominerande ställning internationellt verksamma företag har i den

svenska utrikeshandeln. Tre fjärdedelar av exporten kom således från företag med egen verksamhet också i utlandet. Motsvarande andel för importen var två tredjedelar. Denna dominans, dessutom koncentrerad till ett relativt begränsat antal företag, borde gör det möjligt att genom kontinuerliga skatterevisioner få inblick i vilken roll internprissättningen, royalties och licenstransaktioner spelar för beskattningen. LO har nyligen i skrivelse understrukit angelägenheten av att skattefrågorna får en snar lösning.

Bankernas nyckelroll

Som konstaterats i det föregående var sammanslagningen av två storbanker till SE-banken särskilt allvarlig. Därigenom sammanfördes också två delvis skilda finansgrupper till en. Det råder inget tvivel om att affärsbankerna har en nyckelställning i svenskt näringsliv. Denna ställning betonas alltmer efter hand som koncentrationen ökar inom bankväsendet och i näringslivet som helhet. Särskilt allvarlig blir denna enorma koncentration av makt i ett fåtals händer, eftersom bankerna på vissa områden är direkt verkställande organ för statens politik. Det gäller verksamheten inom ramen för valutaregleringen, kontrollen av obligationsemissioner och särskilt reglerade kreditområden, främst bostadsbyggandet. Dessutom har affärsbankernas roll i den näringspolitiska utvecklingen successivt ökat under efterkrigstiden. Via sina närstående investmentbolag kan bankerna snabbt agera när ett företag måste förändra ägarförhållandena. Bankerna fungerar som kontaktcentra i finansieringsfrågor och har därför ofta en informationsfördel framför andra. Allt oftare medverkar de genom sin kreditgivning och sina kundkontakter och personallianser i beslut som har återverkningar på sysselsättning, produktion, struktur- och branschutveckling samt regionala förhållanden. Beslutet om samhällsrepresentanter i bankernas styrelser och vissa andra företag har inte inneburit någon grundläggande förändring.

Trots insikten om bankernas roll har maktkoncentrationen tillåtits att gå vidare och makten för ännu färre att bli ännu större. Det allvarliga är naturligtvis att samhället helt saknar deklarerad målsättning för banksektorn från näringspolitisk synpunkt. Det kan f. ö. ifrågasättas, om konsumenternas synpunkter kommer till sin rätt i samband med bankinspektionens bedömningar. Från konkurrenssynpunkt försvagas naturligtvis konsumenternas ställning med varje ny fusion av banker.

Mot bakgrund av bankernas betydelse i näringslivet och deras strategiska roll i strukturomvandlingen bör en näringspolitik för banksektorn skapas. Det kan ifrågasättas, om det finns förutsättningar att bedriva en effektiv samhällelig näringspolitik med den starka maktkoncentrationen till banksektorn. Därför måste en näringspolitik fastläggas för banksektorn, där bankernas styrmöjligheter och bindningar av olika slag till främst de stora företagen begränsas, koncentrationsprocessen inom sektorn stoppas, investmentföretagens rörelsefrihet som strukturinstru-

ment begränsas, de kooperativa bankerna och provinsbankerna främjas i förhållande till de stora affärsbankerna och utvecklingen inriktas på en decentraliserad maktstruktur.

Kontroll av företagsförvärv

Den tidigare skisserade snabba utvecklingen av maktkoncentrationen inom landet och dess förgreningar utanför landets gränser genom företagandets ökande internationalisering kräver omedelbara åtgärder. Ytterligare skäl är att koncentrationsutredningen inte kommer att fullföljas som tänkt var och att övriga utredningar tar upp koncentrationsproblemen från speciella synpunkter. Med tanke på den akuta situationen finns det anledning till konkreta åtgärder snarast möjligt.

Under hösten lämnades en departementsstencil med ett lagförslag för kontroll av företagsförvärv i vissa fall (Ds Ju 1974:17). Förslaget är f. n. på remiss och gäller såväl aktiebolag som ekonomiska föreningar. Remisstiden var ursprungligen satt till den 25 januari, men har därefter förlängts till den 1 juni 1975. Anledningen till denna förändring är oklar, men det vore mycket olyckligt om konkreta åtgärder mot koncentrationen skulle ytterligare fördröjas eller förhalas. Därför bör riksdagen under innevarande år *som ett provisorium* under två år anta en lag av ungefärligen det innehåll som föreslås i Ds Ju 1974:17. Därmed skulle också det problem som aktualiserades t. ex. i samband med överlåtelsen av aktiemajoriteten i Emmaboda glasverk till Saint-Gobain Industrier om samråd med de anställda före överlåtelsen kunna få en tillfredsställande lösning. Ett förslag med samma syfte väcktes under förra året i motionen 1974:566.

Eftersom storföretag allt oftare köper upp mindre företag, bör dock lagens nedre gräns sänkas till 50 anställda genom ändring i dess § 2 mom. 2. Dessutom bör regeringens beslut att godkänna fusioner, där ena parten har mer än 500 anställda, anmälas till riksdagen inom viss tid för att där behandlas i vanlig ordning. Samtidigt bör i lagtexten maktkoncentration nämnas som fusionshinder. Erforderliga författningsändringar jämte skälig specialmotivering torde få göras av vederbörande utskott. Vid riksdagsbehandlingen inkomna remissvar bör självfallet beaktas vid utskottets arbete. Lagtexten fogas oförändrad som *bilaga* till motionen.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer vi

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om avskaffande av all gällande lagstiftning angående stimulans av fusioner eller s. k. strukturomvandling genom skattebefrielse eller på annat sätt,
2. att riksdagen begär ett svenskt regeringsinitiativ för att främja en gemensam nordisk linje vid utarbetandet av olika slags uppförandekoder för multinationella företag inför arbetet inom FN och OECD,

3. att riksdagen hos regeringen begär ökade insatser för kontinuerlig skatterevision inom internationellt verksamma företag med minst 500 anställda för kontroll av internprissättning, royalties och licenstransaktioner,
4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ett näringspolitiskt program för banksektorn med syfte att begränsa maktkoncentrationen till de stora affärsbankerna och skapa en decentraliserad maktstruktur,
5. att riksdagen som provisorium under två år antar det som *bilaga* till motionen fogade förslaget till *Lag om kontroll av företagsförvärv i vissa fall* samt förslaget till *Lag om ändring i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar* med de ändringar som anförts i motionen.

Stockholm den 27 januari 1975

OLOF JOHANSSON (c)
i Stockholm

GÖSTA ANDERSSON (c)
i Nybro

PÄR GRANSTEDT (c)

1 LAGTEXT

1.1 Förslag till
Lag om kontroll av företagsförvärv i vissa fall

1 §

Härigenom förordnas som följer.

Syftet med denna lag är att förebygga väsentliga olägenheter för arbetstagare och konsumenter i samband med överlåtelse av företag.

Lagen är tillämplig vid förvärv avseende aktiebolag eller ekonomisk förening, som för sig eller tillsammans med underordnade företag i samma koncern under det senast förflutna räkenskapsåret sysselsatt i genomsnitt minst 100 arbetstagare här i landet. Lagen gäller vidare i fråga om förvärv avseende aktiebolag som har ett aktiekapital uppgående till minst fem miljoner kronor.

Avtal om fusion enligt lagen (1944:705) om aktiebolag omfattas ej av denna lag.

2 §

Innan avtal träffas om förvärv mot vederlag av

1. så många aktier i aktiebolag att förvärvaren med de förvärvade aktierna har en andel av aktiekapitalet eller röstetalet för bolagets samtliga aktier som uppgår till tjugo procent eller, i aktiebolag vars aktier noteras på fondbörs eller på lista utgiven av sammanslutning av svenska fondkommissionärer, tio procent,

2. rörelse eller del av rörelse, som kan antagas under det senast förflutna räkenskapsåret ha sysselsatt i genomsnitt minst 100 arbetstagare här i landet, eller

3. företag genom fusion enligt 96 § lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar,

skall samråd ske med lokal arbetstagarorganisation som är eller brukar vara bunden av kollektivavtal för arbetstagare i det företag eller den rörelse som skall förvärvas. Förvärvas aktier på fondbörs eller eljest genom fondkommissionär, skall samråd i stället ske genast efter förvärvet.

Vid beräkning av förvärvarens innehav av aktier skall hänsyn tagas till aktier som tillhör förvärvarens make, barn, föräldrar, syskon eller juridisk person över vars verksamhet förvärvaren eller annan fysisk person som sagts nu har ett bestämmande inflytande.

3 §

Avtal som avses i 2 § skall anmälas till chefen för industridepartementet så snart samråd enligt samma paragraf ägt rum. Till anmälningshandlingen skall fogas en redogörelse för resultatet av samrådet.

4 §

Om berörd lokal arbetstagarorganisation motsätter sig förvärvet eller det av annan anledning är behövligt, kan chefen för industridepartementet påkalla överläggningar med avtalsparterna och berörd lokal arbetstagarorganisation.

5 §

Kan det antagas att förvärvet skulle medföra väsentliga olägenheter från sysselsättningssynpunkt eller leda till en för konsumenterna skadlig monopolbildning, kan regeringen förbjuda förvärvet. Förbud får dock ej meddelas, om förvärvet skett på fondbörs eller eljest genom fondkommissionär. I sådant fall kan regeringen i stället vid vite förordna att förvärvaren skall avhända sig aktierna inom sex månader eller den längre tid regeringen bestämmer.

Har anmälan enligt 3 § gjorts, får förbud eller förordnande enligt första stycket meddelas endast om chefen för industridepartementet inom en månad från anmälningen beslutat att påkalla överläggningar enligt 4 §.

Förvärv som förbjudits är ogiltigt.

Talan om utdömande av vite föres vid allmän domstol av åklagare. Sådan talan får väckas endast efter anmälan av statens industriverk.

6 §

Regeringen kan medge undantag från samråds- eller anmälningsskyldighet enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft en vecka efter den dag, då lagen enligt däråmeddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Fattas i fall som avses i 2 § första stycket 3 beslut om godkännande av fusionsavtal på två på varandra följande stämmor, gäller dock ej lagen, om den första stämman hållits före ikraftträdandet.

1.2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar

Härigenom förordnas att 96 § 2 mom. lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar skall ha nedan angivna lydelse.

96 §
2 mom.

Nuvarande lydelse

Sådant beslut om godkännande av fusionsavtal som avses i 1 mom. vare ej giltigt, med mindre samtliga röstberättigade förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande föreningsstämmor och å den stämma som sist hålles biträtts av minst två tredjedelar av de röstande. Är för giltighet av beslutet något ytterligare villkor bestämt i stadgarna, lände det till efterrättelse.

Medlem i den överlåtande föreningen, som ej samtyckt till fusionen, må uppsäga sig till utträde ur föreningen inom tid och på villkor som i 68 § andra stycket föreskrives.

Inom fyra månader från det beslutet om godkännande av fusionsavtal fattades eller, om klandertalan därå väckts, från det denna talan genom lagakraftägande dom ogillades skall beslutet av den överlåtande föreningens styrelse anmälas för registrering. Två avskrifter av protokoll som förts i ärendet, innehållande fullständigt angivande av fusionsavtalet, skola fogas vid anmälningen. Har beslutet fattats av fullmäktige, skall registreringsanmälan innehålla försäkran av styrelsen att underrättelse varom i 62 § sista stycket sägs ägt rum. Har anmälan ej gjorts inom föreskriven tid, vare frågan om fusion förfallen.

Föreslagen lydelse

Hinder mot registrering möter, om fusionen förbjudits enligt 5 § lagen (1975:000) om kontroll av företagsförvärv i vissa fall eller om sådant förbud kan meddelas. Anmälan som avses i tredje stycket skall innehålla de uppgifter som behövas för prövning av denna fråga.

Denna lag träder i kraft en vecka efter den dag, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

GOTAB 75 8841 S Stockholm 1975